

การจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไผ่ : กรณีกลุ่มสนใจในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ A Study of Knowledge Management of Manufacturing Bamboo Products: The Case of Interested Group Surrounding Kalasin University

ธีระ ภูดี¹

Theera Phudee¹

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการความรู้ และ 2) ศึกษาปัญหาการจัดการความรู้ ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไผ่ : กรณีกลุ่มสนใจในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ สมาชิกกลุ่มสนใจการผลิตผลิตภัณฑ์จากไผ่ของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการประชุมปฏิบัติการ และ แบบบันทึกการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1. การจัดการความรู้ของกลุ่ม มีขั้นตอนได้แก่ ขั้นเตรียมทีม ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ขั้นพัฒนาศักยภาพทีมงาน การทำแผนการจัดการความรู้ ขั้นนำแผนไปปฏิบัติและสะท้อนผลการจัดการความรู้ ปรากฏผลดังนี้ (1) การระบุมความรู้ สมาชิกมีความรู้เรื่องพันธุ์และประโยชน์ของไผ่ชนิดต่างๆ (2) การแสวงหาความรู้ใหม่ และการพัฒนาองค์ความรู้ ได้แก่ความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และวิธีการจดทะเบียนผู้ประกอบการรายย่อย (SMEs) (3) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในแต่ละหมู่บ้าน สถานีวิทยุ และการประชุมชาวบ้าน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

¹ Lecturer of Administration Programs, Faculty of Education, Kalasin University

4) การจัดเก็บรักษาความรู้ เก็บรักษาไว้กับบุคคลที่เป็นสมาชิก 2) ปัญหาการจัดการความรู้ ได้แก่ (1) สมาชิก ยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถจดบันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ ขาดทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ (2) การจัดการความรู้ ยังจัดเก็บความรู้ไม่เป็นระบบ ขาดเครื่องมือและเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ กลุ่มสนใจ ผลกระทบจากไฟ

Abstract

This is a Research aims to study 1) the knowledge management and 2) problem of knowledge management of interested group surrounding Kalasin University in the Production of Bamboo products. Target groups are from member of interested groups surrounding Kalasin University in producing bamboo products. The data is collected using four tools; interview, observation, workshops and reflection recording performance (After Action Review: AAR) and then analyzed the presented data content using descriptive analysis method. The results showed that: 1. Group management knowledge. Key steps included in the preparation of the team to create a shared vision, developing the team, action plan for knowledge management and put the plan into practice reflecting the performance of knowledge management as follows: 1) identify the knowledge. Members of the group know about the benefits of bamboo species and its different kinds 2) the pursuit of new knowledge and developing it including knowledge of product processing, registration into small micro-enterprise (SMEs) 3) the transfer of knowledge. Promoting the products and educating community members and others in each village using radio station and face to face contact 4) the storage of knowledge. Knowledge is stored with a person who is a member of the Knowledge Management. The members lack the insight and knowledge that cannot

be recorded from learning. They have no computer skills and lack of motivation in the group, tools and networks to exchange knowledge.

Keywords : Knowledge Management, Interest Group, Bamboo Products

บทนำ

พื้นฐานประเทศไทยที่เป็นสังคมเกษตรชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตขึ้นกับปัจจัยต่างๆ ไม่มากนักมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีหลากหลายและดินฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพแต่ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็วการแข่งขัน ต้องอาศัยความรู้สังคมสมัยใหม่ไม่ได้เพียงต้องการทุนแรงงานทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบเพื่อสร้างมูลค่าการผลิตเท่านั้นแต่ยังต้องการความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทรัพย์สินทางปัญญาทั้งความรู้พื้นฐานและความรู้เชิงประยุกต์นำเอาความรู้ไปสู่ผลิตผลและการสร้างสรรค์พัฒนางานต่างๆ การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่มีผลต่อการแข่งขันและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนองค์กรสถาบันถือเป็นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2547 : 2) โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมของคน ต่อเนื่องมายังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 และฉบับที่ 11 ตามลำดับ ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ของคนในสังคมระดับรากหญ้ามากขึ้น โดยเชื่อว่าถ้าคนในสังคมมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในที่สุด ซึ่งในบริบทของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ในที่ผ่านมา มีแนวโน้มสำคัญประการหนึ่งคือการรวมตัวของกลุ่มคนในสังคมเพื่อพัฒนาหรือเรียนรู้ส่งผลให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนมากขึ้น ประเด็นปัญหาที่เป็นปัญหาสาธารณะของสังคมซึ่งได้แก่ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น นับเป็นมิติที่ดีในการพัฒนากระบวนการทางสังคมให้เข้มแข็ง ทำให้มีความพร้อมในการจัดการกับปัญหาของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกระบวนการทัศนในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งให้สังคมพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness) คนไทยมีความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบการจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในสังคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี” และกระบวนการพัฒนาในระยะแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีเป้าหมายสำคัญพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็ง และมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานปรับโครงสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ ให้แก่ปัจเจกครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศโดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยายการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 3 ทุนทั้งทุนสังคมทุนเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรม มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญา เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยนำความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรม ที่เข้มแข็งเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทันสร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ ในทุกภาคส่วนและทุกระดับเป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุลมุ่งสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: ข, 8) ดังนั้น การเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนจึงเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของสังคมในที่สุด

ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พบว่า มีข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นมากมายมีการผลิตความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากมาย จนทำให้เกิดสังคมที่เรียกว่า สังคมความรู้ (Knowledge Society) ซึ่งเป็นยุคที่ต้องแสวงหาความรู้ เพราะการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (วิจารณ์ พานิช, 2548 : 2) โดยมีความเชื่อว่าความรู้ที่เกิดขึ้นในองค์กรจำเป็นต้องมีการจัดการองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบ และสามารถต่อยอดโดยการสร้างนวัตกรรมใหม่ และเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง การจัดการความรู้ที่ดีจะต้องเริ่มต้นจาก การเรียนรู้ผ่านการกระทำ ซึ่งความรู้เป็นทรัพย์สินที่มีค่าและมีความสำคัญยิ่งขององค์การในการสร้างสรรค์และเพิ่มพูนคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสมในการนำความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) กับความรู้เปิดเผย (Explicit Knowledge) มาใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาองค์กร โดยองค์กรต้องมีความตระหนักและกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ขององค์กรว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนหลัก ที่เจอน้องการไปสู่ความสำเร็จ และผู้นำต้องเห็นคุณค่าของการจัดการความรู้ รวมทั้งต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการสร้างสรรค์ความรู้ (แซสลิส และโจนส์ (Saslis & Jones, 2002 : 2-10) โดยเริ่มจากฐานล่างคือ ข้อมูล แล้วมีการสังเคราะห์จนได้สารสนเทศ แล้วนำไปคิดเปรียบเทียบเชื่อมโยงจนได้ความรู้แล้วนำไปใช้จนเก่งกลายเป็น"ปัญญา" ซึ่งประกอบด้วยสามกระบวนการ ได้แก่ การแสวงหาความรู้ การตีความขยายความเข้าใจ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ โดยที่ความรู้มีสองประเภท ได้แก่ Tacit Knowledge เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ไม่ง่ายที่จะดึงออกมาให้คนอื่นรู้ และ Explicit Knowledge หมายถึง ความรู้ที่รวบรวมแล้ว อยู่ในรูปแบบที่อ่านง่าย เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เอกสาร ตำรา เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยสรุป ความรู้คือ การผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง สารสนเทศ สภาพแวดล้อม และการประเมินค่าสิ่งที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจ และการปฏิบัติ บุคคลสามารถนำความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน และความรู้ที่เปิดเผยมาใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรได้

กลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากผ้าของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ประกอบด้วยสมาชิกในชุมชน คือ ชุมชนบ้านแวง ชุมชนบ้านหนองน้อย และชุมชนบ้านหนองโพนสูง - บ้านหนองหญ้าปล้อง กลุ่มสนใจของชุมชนมีลักษณะของการก่อตัวแบบไม่เป็นทางการ (Informal Group) เกิดจากการสนทนาถึงความต้องการ ความสนใจ

การรวมกลุ่มเป็นไปด้วยความสมัครใจเป็นกลุ่มที่ไม่มีกฎเกณฑ์วางไว้อย่างตายตัว จำนวนสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนไม่มาก การปฏิบัติตัวของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นไปด้วยความสะดวก ส่วนผู้นำของกลุ่ม และบทบาทของสมาชิกภายในกลุ่มทั้งสองชุมชนเลือกผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่ประสานงานการดำเนินงานภายในกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มยังไม่มี การแบ่งแยกบทบาทที่ชัดเจน อยู่ในสถานะร่วมกันคิดร่วมกันทำ ทำให้การดำเนินการของกลุ่มไม่ค่อยจะราบรื่นนัก การสื่อสารภายในกลุ่ม การเรียนรู้ภายในกลุ่มมักเป็นไปในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาเมื่อพบปะกัน การประชุมย่อยในขณะที่รับประทานอาหารร่วมกัน ในระหว่างที่มาปฏิบัติงานดูแลรักษาฝาย โดยการสื่อสารเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์มองเห็นเป้าหมายร่วมกัน การเรียนรู้กระบวนการกลุ่มโดยการร่วมกันปลูกฝายของกลุ่มสนใจทั้งสองหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกภายในกลุ่มได้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และสรุปบทเรียนของการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการได้แก่ผู้นำและภาวะผู้นำของสมาชิกการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต การจัดการความรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มที่พบคือ ในระหว่างที่ยังไม่เกิดผลผลิตหรือรายได้ สมาชิกขาดแรงจูงใจในการรวมกลุ่ม ผู้นำกลุ่มยังขาดภาวะผู้นำ และกระบวนการพัฒนาทางความคิดของสมาชิกกลุ่มมีการปรับเปลี่ยนน้อย โดยเฉพาะกระบวนการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่กลุ่มดำเนินการบรรลุเป้าหมายและยั่งยืน (ธีระ ภูติ และคณะ, 2550 : 78-79) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจในการจัดการความรู้ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินการของกลุ่มดังกล่าวให้มีพัฒนาการทางความคิดด้วยกระบวนการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มสนใจดังกล่าวได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมภาคภูมิใจในผลงานของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากฝาย: กรณีกลุ่มสนใจในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากฝาย: กรณีกลุ่มสนใจในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จำนวน 1 คน
2. ผู้ร่วมวิจัยสมาชิกกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไผ่ จากชุมชน โดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จำนวน 5 ชุมชน

พื้นที่เป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลัก

พื้นที่เป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้เป็นสมาชิกจากชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองน้อย ชุมชนบ้านหนองแวง ชุมชนบ้านหนองโพนสูง ชุมชนบ้านหนองหญ้าปล้อง และชุมชนบ้านห้วยจั่ว โดยชาวบ้านในชุมชนทั้ง 5 ชุมชนนี้ ได้รวมกลุ่มกันขึ้นมาจากความสนใจเรื่องไผ่ โดยเห็นว่าไผ่เป็นพืชที่มีประโยชน์มากมาย หากนำส่วนต่างๆ ของไผ่มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อจำหน่ายเป็นธุรกิจขนาดย่อม เป็นธุรกิจในครัวเรือน อาจทำให้เกิดรายได้ จึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้น ศึกษาและรวบรวมพันธุ์กรรมไผ่ชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในภูมิภาค มีการใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์เป็นพื้นที่ในการทดลองและรวบรวมพันธุ์

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ สมาชิกแกนนำของกลุ่มสนใจการผลิตผลิตภัณฑ์จากไผ่จากชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ มีดังนี้

สมาชิกจากชุมชนบ้านหนองน้อยจำนวน 20 คน

สมาชิกจากชุมชนบ้านแวงจำนวน 15 คน

สมาชิกจากชุมชนบ้านหนองโพนสูงจำนวน 5 คน

สมาชิกจากชุมชนบ้านหนองหญ้าปล้องจำนวน 7 คน

สมาชิกจากชุมชนบ้านห้วยจั่ว จำนวน 12 คน

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการวิจัย ระหว่างปี พ.ศ. 2553 ถึงปี 2558
ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไผ่ : กรณีกลุ่มสนใจในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ประกอบด้วย

ถอดบทเรียนในการดำเนินการตามโครงการการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ โดยดำเนินการกิจกรรมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ครั้งที่ 1 เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินการตามโครงการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไม้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินการของโครงการในที่ผ่านมา ตลอดจนความต้องการในการแสวงหาความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งและยั่งยืนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยการประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ออกสัปดาห์สมาชิกแต่ละคนได้เล่าเสนอองค์ความรู้ที่ได้ ตลอดจนเสนอแนวทางและการแสวงหาองค์ความรู้ที่ต้องการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยเมื่อสมาชิกแต่ละคนได้เล่าเรื่องจบ ให้สมาชิกที่เข้าประชุมได้ช่วยกันสรุปอีกครั้ง

ประเด็นสำคัญในการประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ได้แก่ การถอดบทเรียนจากการเรียนรู้การเข้าร่วมโครงการการศึกษาพันธุ์กรรมและการใช้ประโยชน์จากไม้ และการแสวงหาแนวทางการพัฒนาการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไม้ เพื่อส่งเสริมศักยภาพการบริหารธุรกิจผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เทปบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ ซึ่งหลังจากการประชุมปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ทำการถอดเทปบันทึกเสียง
2. สัมภาษณ์หรือสนทนาผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการสอบถามและยืนยัน ประเด็นที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ
3. จัดทำโครงการพัฒนาองค์ความรู้และนำไปปฏิบัติ และสะท้อนผลการดำเนินงานและสรุปผลการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 จัดการประชุมสัมมนากลุ่ม เพื่อจัดหาวิทยากรให้ความรู้ในประเด็นที่กลุ่มมีความต้องการพัฒนาการดำเนินการ โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ ขั้นนี้ ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการ พฤติกรรมของกลุ่ม ว่ามีความสนใจมากน้อยเพียงใด หลังจากการสัมมนา กลุ่มมีพลวัตอย่างไร

3.2 จัดกิจกรรมระหว่างการทำตามโครงการ ได้แก่

3.2.1 การศึกษาดูงานกลุ่มสนใจการปลูกไม้และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย กิจกรรมนี้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการปลูกไม้เพื่อธุรกิจ และเป็นการเติมเชื้อพลังของการทำงานของกลุ่ม ให้มีความมุ่งมั่นที่จะร่วมมือกันทำงานให้สำเร็จมากยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้สังเกต ความตื่นตัวในการทำงาน

และให้ผู้ร่วมเดินทางศึกษาดูงานในครั้งนี้ ได้ระบายความในใจ ความต้องการเกี่ยวกับการทำงานของกลุ่ม เป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกการทำงานร่วมกัน และสร้างวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต และแบบบันทึกสะท้อนผลการศึกษาดูงาน โดยผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลที่ได้ สรุปประเด็นที่น่าสนใจ และนำเสนอเป็นความเรียง

3.2.2 การประชุมย่อยแบบไม่เป็นทางการ มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกภายในกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาการทำงานร่วมกัน เป็นการสร้างความเข้าใจ กิจกรรมการจัดการความรู้ รวมทั้งการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับในแต่ละครั้ง โดยการประชุมกลุ่มย่อยจะไม่มีแผนที่ชัดเจน แต่สมาชิกของแต่ละกลุ่มจะวางแผนพบปะกันในทุกวันเสาร์ ที่พื้นที่สวนทดลองและรวบรวมพันธุ์ไม้ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาพหิสนธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต และแบบบันทึกสรุปการเสวนาการประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัย จะรวบรวมข้อมูลที่ได้ สรุปประเด็นที่น่าสนใจ และนำเสนอเป็นความเรียง

3.2.3 กิจกรรมการสัมมนา ความรู้ในการจดทะเบียนผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม (SMEs) กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอน วิธีการและการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาศักยภาพทีมงาน ในการจัดการความรู้ การดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนากลุ่มเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบบันทึกการสะท้อนผลการเข้าร่วมสัมมนาโดยสมาชิกของกลุ่ม แล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอในเชิงบรรยาย

ระยะที่ 2 การศึกษาปัญหาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไม้ ของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาพหิสนธุ์ มีการดำเนินการ ดังนี้

1. การประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไม้ ได้สะท้อนความสำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหาของการดำเนินงานตามโครงการของกลุ่ม การจัดการความรู้ โดยให้สมาชิกแต่ละคนได้สะท้อนผลการดำเนินงานผ่านการนำเสนอต่อที่ประชุม และเขียนสะท้อนผลในกระดาษบันทึก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้ ได้แก่ แบบบันทึกการนำเสนอข้อมูล และแบบสะท้อนผลการดำเนินงาน (After Action Reviews : AAR) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนผลทั้งหมตมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำเสนอข้อมูลเชิงบรรยาย ดังนี้

1. บทเรียนการเรียนรู้ของการเรียนรู้ของกลุ่มสนใจ
2. แนวทางและการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจประกอบด้วย
 - 2.1 ขั้นเตรียมทีม
 - 2.2 ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ร่วม
 - 2.3 ขั้นพัฒนาศักยภาพและทีมงาน
 - 2.4 ขั้นนำแผนไปปฏิบัติและสะท้อนผลการทํางานการจัดการความรู้ได้แก่

การระบุมความรู้ การแสวงหาความรู้ใหม่ และการพัฒนาองค์ความรู้ กระบวนการถ่ายทอดความรู้และด้านการจัดเก็บรักษาความรู้

3. ปัญหาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ มีเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ การถอดบทเรียนการศึกษา
2. แบบบันทึกการประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)
3. แบบสังเกตใช้บันทึกการสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรม
4. แบบบันทึกสะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรม (AAR)

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการรวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์และตีความหมายสู่การสรุปผล

ผลการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ สรุปผลได้ดังนี้

1. กลุ่มได้เรียนรู้ว่า ใม่มีอยู่แทบภูมิภาคของโลก กระจายพันธุ์อยู่ตามธรรมชาติ แต่ที่มีชุกชุมได้แก่บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย โดยเฉพาะประเทศไทยได้ค้นพบพันธุ์ไผ่ ถึง 60 ชนิด และกลุ่มสามารถรวบรวมพันธุ์ไผ่ไว้ในสวนไผ่ของกลุ่มได้ถึง 18 ชนิด และจำแนกการใช้ประโยชน์ได้สองประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากหน่อไผ่และการใช้ประโยชน์จากลำไผ่ กลุ่มได้ทราบว่ การแปรรูป

ผลิตภัณฑ์จากผ้าทำให้มีรายได้ตลอดปีและคนในชุมชนมีอาชีพ ไม่ต้องไปทำงานที่กรุงเทพฯหรือต่างถิ่น ทำให้ครอบครัวอบอุ่น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มความสนใจโดยความสมัครใจการก่อตัวภายในกลุ่มทั้งสามชุมชนมีลักษณะของการก่อตัวแบบอรูปนัย (Informal Group) ไม่เป็นทางการ เกิดจากการสนทนาถึงความต้องการ ความสนใจ การรวมกลุ่มเป็นไปด้วยความสมัครใจ เป็นกลุ่มที่ไม่มีกฎเกณฑ์วางไว้อย่างตายตัว จำนวนสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนไม่มาก การปฏิบัติตัวของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นไปด้วยความสะดวก สมาชิกภายในกลุ่มมีความเป็นกันเอง การดำเนินการได้แยกออกเป็นสามกลุ่มอย่างชัดเจน ปัจจัยที่จะทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืน

2. สรุปผลการศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิตผ้าจากผ้าของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

2.1 ขั้นเตรียมทีม ประกอบด้วยการแสวงหาผู้นำทีมและทีมงานที่จะทำงานร่วมกัน โดยอาศัยความสมัครใจ

2.2 ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ร่วมประกอบด้วยกิจกรรมการให้ความรู้ความเข้าใจ มีกิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มสนใจที่รวมกลุ่มกันแล้วประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาการจัดการบริหารจัดการ การเชิญผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อความยั่งยืนของกลุ่ม

2.3 ขั้นพัฒนาศักยภาพและทีมงาน ประกอบด้วยกิจกรรมที่เรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ มีการปรึกษาหารือ ประชุมกลุ่มย่อย อย่างต่อเนื่อง การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำแผนปฏิบัติการการจัดการความรู้

2.4 ขั้นนำแผนไปปฏิบัติและสะท้อนผลการจัดการความรู้พบว่า

2.4.1 การระบุนวัตกรรม สมาชิกของกลุ่มมีความรู้เรื่องพันธุกรรมผ้าและประโยชน์ของผ้าชนิดต่างๆ ทั้งการใช้ประโยชน์จากหน้าผืน และการใช้ประโยชน์จากลำผืน

2.4.2 การแสวงหาความรู้ใหม่ และการพัฒนาองค์ความรู้มีการเสนอความคิดเห็นความรู้ที่ต้องการพัฒนา ได้แก่ความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และความรู้เรื่องขั้นตอนและวิธีการจดทะเบียนผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม (SMEs) โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการดำเนินกิจการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มาบรรยายเพื่อการต่อยอดความรู้ของกลุ่ม

2.4.3 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย ในแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งสถานีวิทยุของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และการประชุมชาวบ้าน ผู้นำของแต่ละกลุ่มก็ใช้เป็นเวทีในการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้แก่สมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ

2.4.4 ด้านการจัดเก็บรักษาความรู้ กลุ่มยังไม่ได้มีการบันทึกความรู้ ของกลุ่มแต่อย่างใด ยังคงเก็บรักษาความรู้ไว้กับตัวบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มไม่มีความรู้ด้านการใช้คอมพิวเตอร์

3. ผลการศึกษาปัญหาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิตผลิตภัณฑ์ จากไข่ ของกลุ่มสนใจชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ พบปัญหาสำคัญ ดังนี้

3.1 ด้านสมาชิก สมาชิกยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถจดบันทึก องค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในครั้งนี้ ความรู้ยังคงอยู่กับสมาชิกเป็นหลัก ขาดความรู้ และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดการความรู้ อีกทั้งขาดแรงจูงใจในการร่วมกลุ่ม เนื่องจากยังไม่มีส่วนได้เป็นของตนเอง เมื่อต่อสู้กับปัญหาที่มีมากมาย นานวันเกิดการเหนื่อยล้า เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นเพียงการเริ่มต้นดำเนินการก่อตั้งยังไม่มีรายได้ จากการจำหน่ายผลผลิตแต่อย่างใด

3.2 ด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม มีปัญหาด้านการรักษา เนื่องจากสวน ทดลองเป็นพื้นที่สาธารณะ ทั้งบุคคลที่มีได้เป็นสมาชิกเข้ามาเก็บผลผลิตโดยไม่ได้รับ ทำให้แต่ละปีเกิดการสูญเสียผลผลิตจำนวนมาก

3.3 ด้านการจัดการความรู้ กลุ่มยังไม่มีการจัดเก็บความรู้ที่เป็นระบบ ขาดเครื่องมือและเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ข่าวสารในชุมชนผ่าน เสียงตามสาย สถานีวิทยุ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ การประชุมชาวบ้านโดยผู้นำชุมชน ยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะทำให้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ลดลง อีกทั้งยังกลุ่มยังไม่มี ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บข้อมูล และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ของกลุ่ม

อภิปรายผล

การอภิปรายผลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอตามผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิต ผลิตภัณฑ์จากไข่ของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

มีขั้นตอนสำคัญ ประกอบด้วย 1) ขั้นเตรียมทีม ประกอบด้วย การแสวงหาผู้นำทีมและทีมงานที่จะทำงานร่วมกัน โดยอาศัยความสมัครใจ 2) ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ประกอบด้วยกิจกรรมการให้ความรู้ความเข้าใจ มีกิจกรรมการศึกษางานกลุ่มสนใจที่รวมกลุ่มกันแล้วประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาการบริหารจัดการ การเชิญผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อความยั่งยืนของกลุ่ม 3) ขั้นพัฒนาศักยภาพและทีมงาน ประกอบด้วยกิจกรรมที่เรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ มีการปรึกษาหารือ ประชุมกลุ่มย่อย อย่างต่อเนื่อง การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำแผนปฏิบัติการการจัดการความรู้ 4) ขั้นนำแผนไปปฏิบัติและสะท้อนผลการทำงานการจัดการความรู้ สอดคล้องกับความเห็นของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่เสนอว่า ปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มหรือองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็งจะมียอดประกอบสำคัญอย่างน้อย 7 ประการ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ , 2543 : 20) ได้แก่ 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหาและมีสำนึกในการแก้ปัญหาาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกันซึ่งจะมีผลให้สมาชิกเครือข่ายมีความผูกพันในการดำเนินการกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่จะทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะมีผลทำให้การประสานงานและขอความร่วมมือเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะต่างคนต่างใช้กรอบการมองโลกคนละกรอบย่อมมองปัญหาไปคนละทิศคนละทาง และนำไปสู่ปัญหาความแตกแยกในที่สุด 2) มิวสิยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) วิสัยทัศน์ร่วม เป็นการมองเห็นภาพในจุดหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกันและการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกัน จะช่วยให้การเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองความคิดที่แตกต่างลงไปได้ ในทางตรงกันข้ามเมื่อใดที่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายส่วนตัวขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมการปฏิบัติของสมาชิกก็จะเริ่มแตกต่างจากสิ่งที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาให้เกิดขึ้นแต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้และสมาชิก

เครือข่ายควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัวที่สอดคล้องไปด้วยกันกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย และสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน 3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests / Benefits) เครือข่ายเกิดจากการที่สมาชิกแต่ละคน ต่างมีความต้องการของตนเอง แต่ความต้องการเหล่านั้นจะไม่วันประสพผลสำเร็จได้หากต่างคนต่างอยู่ ความจำกัดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมกันเป็นเครือข่ายดังนั้น การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งผลประโยชน์นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน และผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงินด้วย 4) มีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย นับเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเพราะกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในเครือข่าย (All Stakeholder in Network) ย่อมเป็นเงื่อนไขให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และลงมือกระทำร่วมกันอย่างแข็งขัน ดังนั้นสถานะของเครือข่ายควรอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน (Equal Status) ในฐานะหุ้นส่วน (Partner) ของเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวนราบ 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) องค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือการที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมซึ่งกันและกัน โดยที่จุดแข็งของอีกฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายมากกว่าต่างคนต่างอยู่ 6) การพึ่งพิงร่วมกัน (Interdependence) เนื่องจากธรรมชาติความจำกัดของสมาชิกเครือข่ายด้านทรัพยากร ด้านความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกของเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตัวเองการจะทำให้เป้าหมายร่วมสำเร็จร่วมกันนั้น สมาชิกต่างก็จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย เพื่อทำให้เกิดการเสริมสร้างพลังซึ่งกันและกันจะทำให้สมาชิกเครือข่ายยึดโยงกันอย่างแน่นหนา และ 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หากเครือข่ายสมาชิกไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้วก็ไม่ต่างอะไรกับต่างคนต่างอยู่ไม่มีทางที่จะเกิดความร่วมมือกันได้ และจะไม่เกิดเครือข่ายความร่วมมืออย่างแท้จริง ส่วนจุดอ่อนพบว่ายังมีหลายประการ ที่สำคัญได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้คนในองค์กรยังไม่มีพลังเพียงพอในการบริหารจัดการยังมีความจำเป็นต้องอาศัยอาจารย์นักวิจัยเป็นคน “จับมือเดิน”

นั้นนับเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้องค์กรอ่อนแอ เพราะภาวะผู้นำในองค์กรนับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้องค์กรเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ดังเช่นการวิจัยของอนุชิต การเกษ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้าน โดยศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานขององค์กรชาวบ้าน การกำหนดแนวทางแก้ไข ปัญหาโดยใช้กิจกรรมแทรกแซง เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน ในการจัดการป่าชุมชน พบว่าการพัฒนาและส่งเสริมองค์กรชาวบ้านและองค์กร เครือข่ายให้เข้มแข็ง ควรเร่งพัฒนาศักยภาพของผู้นำ และคณะกรรมการองค์กรชาวบ้าน เพื่อการจัดการป่าชุมชน ควรจะมีการจัดกิจกรรมระดับชุมชนหรือการใช้โอกาสในงาน เทศกาลต่าง ๆ ในชุมชน ประชาสัมพันธ์แนวคิดและวิธีการอนุรักษ์ป่า เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและนำไปสู่ความร่วมมือในการอนุรักษ์ต่อไป การจัดกิจกรรมเพื่อประสาน ความเข้าใจระหว่างหมู่บ้านที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่า เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความร่วมมือ และควรให้องค์กรชาวบ้านจัดกิจกรรมสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อหา ข้อบกพร่อง จุดดี จุดเสีย ปัญหาอุปสรรค เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินกิจกรรม ครั้ง ต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของอานนท์ ผกากรอง และคณะ (2549 : 77) ที่ศึกษาการเสริมสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มหรือองค์กรชุมชนพบว่า ความพร้อมของผู้นำ เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการคงอยู่ขององค์กรอีกทั้งยังสอดคล้องกับการวิจัยของ ฉลาด จันทรมบัติ (2553 : 144-161) ที่ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ชุมชนวังจันทน์ ตำบลนาข่า อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า (1) ผลการศึกษา กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมชุมชนประเภท หัตถกรรม พบว่า ทั้งกลุ่มองค์กรชุมชนและองค์กรประชาสัมพันธ์ที่ปรึกษาจะต้องสร้าง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และพยายามกระตุ้น ติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านสื่อการประชุมประจำเดือน การประชุมครึ่งปี และการประชุมสิ้นปี โดยการ เสริมประสบการณ์ในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มองค์กรชุมชนให้เป็นไปตาม ความต้องการและแผนธุรกิจอุตสาหกรรม และเป้าหมายร่วม ซึ่งกลุ่มอาชีพด้านอุตสาหกรรม ชุมชนที่ดีและมีประสิทธิภาพมักมีองค์กรประกอบภายในและองค์กรประกอบภายนอกกลุ่ม ที่จะเชื่อมโยงให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ มีเครือข่ายรวมพลังเชิงสร้างสรรค์

2. ปัญหาการจัดการความรู้ของกลุ่มสนใจการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ พบว่า มีปัญหาทั้งทางด้านสมาชิก คือยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และไม่สามารถจดบันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในครั้งนี้ ความรู้ยังคงอยู่กับสมาชิกเป็นหลัก ขาดความรู้และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดการความรู้ อีกทั้งขาดแรงจูงใจในการร่วมกลุ่ม เนื่องจากยังไม่มีส่วนได้เป็นของตนเอง และด้านบริหารจัดการของกลุ่ม มีปัญหาด้านการรักษา เนื่องจากสวนทดลองเป็นพื้นที่สาธารณะ ทั้งบุคคลที่มีได้เป็นสมาชิกเข้ามาเก็บผลผลิตโดยไม่ได้รับอนุญาต ทำให้แต่ละปีเกิดการสูญเสียผลผลิตจำนวนมาก ด้านการจัดการความรู้ กลุ่มยังไม่มี การจัดเก็บความรู้ที่เป็นระบบ ขาดเครื่องมือและเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ข่าวสารในชุมชนผ่านเสียงตามสาย สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ การประชุมชาวบ้านโดยผู้นำชุมชน ยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะทำให้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ลดลง อีกทั้งกลุ่มยังไม่มีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บข้อมูล และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้ของกลุ่ม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการดำเนินการยังไม่ก่อให้เกิดรายได้ต้องอาศัยนักวิจัยและนักพัฒนา หรือองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ และสนับสนุนให้ได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีการดำเนินการของกลุ่ม เนื่องจากมีความหลากหลายทางความคิด สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัตน บุญมัยยะ (2548 : 162-165) ได้ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขในภาคอีสาน : กรณีเครือข่ายอินแปง ปรากฏว่าชาวบ้านภาคอีสานและชุมชนศิระขอโคก มุ่งศึกษากระบวนการและกลไกการจัดการความรู้เพื่อสร้างชุมชนเป็นสุขของเครือข่ายในภาคอีสาน ที่พบว่าการพัฒนาในภาคอีสานยังต้องการความรู้และรูปแบบการพัฒนาที่หลากหลายมากกว่า การให้ความสำคัญกับปรัชญาและแนวทางปฏิบัติรูปแบบเดียวไม่ว่าจะเป็นปรัชญาในรูปแบบระบบการผลิตทางการเกษตรเพื่อการตลาดในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม หรือการผลิตทางการเกษตรพึ่งตนเองแบบระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขของเกษตรกรในภูมิภาคนี้มีความแตกต่างหลากหลายมาก ไม่สามารถที่จะทำการพัฒนาในลักษณะที่เป็นสูตรสำเร็จแบบหนึ่งเดียว ต้องคำนึงถึงเงื่อนไขที่เป็นบริบทแวดล้อมเฉพาะของครัวเรือนและชุมชนในแต่ละแห่งด้วย ความหลากหลายมิติของการคิดและการปฏิบัติ รวมทั้งการเข้าใจความซับซ้อนในลักษณะที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและในระดับอื่น ๆ ที่กว้างออกไปจะทำให้มี

กระบวนการทำงานกับชุมชนที่ช่วยเสริมพลังการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์บริบทแวดล้อมที่เป็นจริง อีกทั้งยังสอดคล้องกับการความคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 11) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย นับเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในเครือข่าย (All stakeholder in network) ย่อมเป็นเงื่อนไขให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และลงมือกระทำร่วมกันอย่างแข็งขัน ดังนั้น สถานะของเครือข่ายควรอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน (Equal Status) ในฐานะหุ้นส่วน (Partner) ของเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวนราบ แต่ผลการวิจัยยังพบว่าแต่ยังพบปัญหาสำคัญหลายประการได้แก่ ภาวะผู้นำของบุคคลที่เป็นแกนนำในองค์กร ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ เพราะภาวะผู้นำของคนในองค์กรจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ขององค์กร อีกทั้งยังสอดคล้องกับการวิจัยของชุดิมา เมฆวัน (2549 : 91) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ชุดิมา เมฆวัน (2549 : 88- 90) พบว่า 1) การระบุถึงความรู้โดยการเลือกและตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการตัดสินใจในการผลิตผลิตภัณฑ์เอง ด้านการเลือกตัดสินใจในการผลิตผลิตภัณฑ์กันเอง โดยการปรึกษารื้อกัน

2) กระบวนการแสวงหาความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน ส่วนใหญ่ได้จากการฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน และการนำความรู้เดิมมาปรับปรุง 3) การใช้และการพัฒนาความรู้ พบว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่ได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นแนวทางในการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ปัญหาที่เกิดจากการใช้และการพัฒนาความรู้ของกลุ่มได้แก่กลุ่มไม่สามารถใช้และพัฒนาความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผู้ทำงานด้อยทักษะฝีมือและความชำนาญในการผลิต 4) ด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกกลุ่มของกลุ่มธุรกิจชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสาธิต ทำให้ดูและการบอกกล่าว ปัญหาได้แก่สมาชิกไม่สามารถจดจำได้ทุกคน สมาชิกไม่ให้ความสนใจ 5) กระบวนการเก็บรักษาและจดจำความรู้ของกลุ่ม พบว่า ทั้งหมดเก็บความรู้ผ่านตัวบุคคล การจดจำจากตัวอย่างชิ้นงานและการจดบันทึก

องค์กรชุมชนยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน เข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนากระบวนการ สนับสนุนช่วยเหลืออย่างจริงจัง และการสืบต่อข้อมูลยังอยู่ในวงแคบความรู้ ทักษะส่วนใหญ่อยู่ในตัวบุคคล

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส.
- Chareonwongsak, Kriengsak. (2000). *Network Management: Key Strategies for Success. Educational reform*. Bangkok: S. Asia Press.
- _____. (2547). *การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking)* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- _____. (2004). *Analytical Thinking*. (4th ed.). Bangkok: Success Media.
- ฉลาด จันทรสสมบัติ. (2553). *รายงานการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Chantarasombat, Chalad. (2010). *Research report on the development of community knowledge management knowledge management model*. Mahasarakham: Mahasarakrm University.
- ชุติมา เมฆวัน. (2549). *รายงานการวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Mekwan, Chutima. (2006). *Research report on knowledge management of community business In Roi-et province*. (Master of Science Thesis). KhonKaen University.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). *ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่*. รวบรวมบทความจากการประชุมวิชาการประจำปี 2547. มหาวิทยาลัยนเรศวร. (น 37-38). กรุงเทพฯ: พี เอลิฟวิง.
- Pattamasiriwat, Direk. (2004). *Social capital and cultural capital in the economy and management*. The new collection of articles from the academic conference in 2004. Naresuan University. Bangkok: PS Living.

ธีระ ภูติ และคณะ. (2550). รายงานวิจัยเรื่องการเรียนรู้ของกลุ่มสนใจการผลิตผลิตภัณฑ์จากไผ่ : กรณีกลุ่มสนใจ ของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. (เอกสารอัดสำเนา).

Phudee, Theera et al. (2007). *Research report on bamboo group's interest in bamboo product Production: Community interest groups surrounding Kalasin Rajabhat University*. (Mimeographed).

รัตนา บุญมัธยะ. (2548). การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน : ประสบการณ์จากการทำงานใน 10 ปีองค์กร ชาวบ้านเพื่อพัฒนาภาคอีสาน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Boonmathaya, Rattana. (2005). *Participatory Development of the Villagers: Experiences from Work. In 10 years, the people of Northeastern development*. Khon Kaen : Khon Kaen University.

วิจารณ์ พานิช. (2548). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: ตลาดาพับลิเคชั่น

Panich, Vicharn. (2005). *Knowledge Management: Fundamentals and Applications*. Bangkok: Tatata Publication.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

Office of the National Economic and Social Development Board. (2011). *National Economic and Social Development Plan (2007-2011)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.

อนุชิต การเกษ. (2547). *การพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้าน*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตศิลปศาสตร). สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

Karnket, Anuchit. (2004). *Development of community forest management model by village*. (Master thesis. Arts). Social Development Graduate School Khon Kaen University.

อานนท์ ฝากกรอง และคณะ. (2549). *แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กร
ประชาชนในพื้นที่จังหวัดเลย*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Pakagrong, Anon et al. (2006). *Development of a network of public groups
/organizations in Loei area*. National Research Council of Thailand.

Sallis E. & Jones G. (2002). *Knowledge management in education:*
Kogan p. 2-10.